

סימן טו.

בענין הרמב"ם לא ראה ולא השתמש בפירושי רש"י

קיצ תשל"ו.

הגאון רבי אברהם הכהן משאלוניקי ז"ל בספרו טהרת המים (מערכת פ' אות מ"ב דמ"ט ע"ג) כה כתב: "דרכו של הרמב"ם להגרר אחר פירוש רש"י ז"ל – כן כתב הרב לב מבין (דף ב' עמוד ד') "עכ"ל.

וספר זה "לב מבין" מהגאון המובהק רבי יצחק נבארו ז"ל מעיר התורה אזמיר, אינו תחת ידי לראות שורש הדברים ולא ראיתו מימי, ומכל מקום דברים ככתבן תמוהים מאד אצלי, שכבר ידוע ומפורסם שלרבינו הרמב"ם ז"ל לא באו פירושי רש"י ז"ל כלל, ולא שמע הרמב"ם מרש"י ז"ל כלל, וזה ידוע ומפורסם לכל.

ולפיים דעת המעיין הנני להביא דברי הגאון חיד"א ז"ל בספרו שם הגדולים חלק גדולים (מערכת מ' אות קס"ב) כתב: "ובזמנו (של הרמב"ם) לריחוק המקומות לא שמע מרבתינו בעלי התוספות ולא נודע לו טיבן וחין ערכן", ואם מסיבת ריחוק המקומות לא שמע הרמב"ם ז"ל מבעלי התוספות ז"ל, הוא הדין נמי לרש"י ז"ל, וזיל בתר טעמא, וזה פשוט.

ובס"ד מצאתי אחר כך במפורש כן לגאון חיד"א ז"ל בספרו מחזיק ברכה יו"ד (סימן מ"ח אות א' ד"ה עוד דמ"ט ע"ג) שכה כתב: "ותו מי הגיד לו רז זה דהרמב"ם ז"ל ידע שיש סברה זו דרבינו יואל ז"ל בעולם, הלא רב היה המקום בין הרמב"ם ז"ל ובין רבני צרפת ואשכנז, ולא ידע הרמב"ם ז"ל מפירושי רש"י ז"ל, ורבינו תם ז"ל, וכל שכן מרבינו יואל חתנו של הראב"ן ע"ש. [נועיין היטב בדברי החיד"א ז"ל בכסא רחמים מסכת סופרים (פרק א' ה"א די"א ע"א ד"ה ואפשר) עיין שם].

ובנודע רק רבינו אברהם ז"ל מר בריה דהרמב"ם ז"ל הוא שמזכיר לפירושי רש"י ז"ל, וככתוב במבוא לספר מלחמות ה' לרבינו אברהם בן הרמב"ם (דף ל"ב) ע"ש, ובספר אוצר הגדולים ח"ב (דצ"ז ע"ב): "ורבינו אברהם בספרו "ברכת אברהם" כתב ושמעתי שהרב רבינו שלמה הצרפתי (רש"י) פירש כן, אבל לא ראיתי דבריו בזה הענין ע"ש, ומשמע שבשאר הדברים ראה אותם, ואף שאביו רבינו הרמב"ם ז"ל לא ראה מעולם פירושי רש"י ז"ל, מכל מקום בנו כבר ראם והשתמש בהם, וכנ"ל, וכן בפירושי התורה שלו רבי אברהם מזכיר לפירושי רש"י עכ"ל.

ובימים אלו ממש (תשל"ו לפ"ק) זכינו ונדפס מחדש ספר כל החיים מגאון עוזינו רבי חיים פאלאג'י ז"ל, ומצאתי לו שם (דכ"ב ע"ד אות ל"ג) שכתב: "הרמב"ם פוסק כרש"י – עיין לב מבין (ר"ב ע"ד), ושם"א (דק"ז ע"ג) עכ"ל.

והנה שמ"א הוא ראשי תיבות של הספר שמע אברהם, מבנו הגאון רבי אברהם פאלאג'י ז"ל, וטרחתי והשגתי בהשאלה לזמן קצר ספר שמע אברהם, וראיתי לו שם שכה כתב: "ומה גם דמאור הגולה רש"י ז"ל סבירא ליה כרבינו הרמב"ם ז"ל, ומצינו בזה כלל גדול שדרכו של הרמב"ם ז"ל למשוך עצמו בפסקיו לפסק רש"י ז"ל כמו שכתב בהגהות דרישה ופרישה חו"מ (ר"ס ל"ג), והביא דבריו מוה"ר רבי יצחק נבארו ז"ל בספר לב מבין על הרמב"ם הלכות דעות (פ"ב ד"ב סע"ד) עכ"ל.

ובכר כתבתי שלעניות דעתי הך מילתא תמיהא טובא וצ"ע, כי הרמב"ם ז"ל מעולם לא ראה פירושי רש"י ז"ל ומעולם לא השתמש בהם, והרמב"ם ז"ל השתמש רק בפירושי רבותינו הגאונים, ופירושי רבותיו רבינו חננאל, הרי"ף, הר"י מיגאש, ואביו רבי מיימון זכר כולם לברכה, ועיין בדברי הגאון נצי"ב ז"ל שהבאתי בחיבורי הנכחי לעיל (ס"ס י"ג) ובכל הנסמן בחיבורי תרנן לשוני (דף קפ"א ודף קפ"ב) וז"ב.

ובחיבורי הנכחי לעיל (סימן י"ד) הראינו בס"ד שדרכו של הרמב"ם ז"ל להמשך אחרי פירושי רבינו חננאל ז"ל, ואילו דרכו של הראב"ד ז"ל להמשך אחרי פירושי רש"י ז"ל, וזהו יסוד ושורש השגות רבות שהראב"ד ז"ל השיג על הרמב"ם ז"ל. [ועיין עוד בזה בחיבורי הנכחי (סימן ט"ז והערה ג') ע"ש].

עוד דע דראיתי לגאון קדמון מהר"ר אליה הלוי ז"ל, שהיה תלמיד בתורה לרבי אליה מזרחי ז"ל וממלא מקומו בקושטא, בשנות ר"פ, שבספרו שו"ת זקן אהרן (סימן קפ"ג דצ"ט ע"ד, ושם סימן ר"י) כתב שרש"י ז"ל תלמיד הרי"ף, ובעיני הדבר תמוה טובא וצ"ע. [נדפס לראשונה בקובץ התורני "מקבציאל" תשמ"ו (גליון י"א) וכאן מהדורה מתוקנת].

סימן טז.

בענין הרמב"ם אדוק במשנת רבו הרי"ף (והמסתעף)

א. כתב עטרת תפארת הפוסקים, רבן של ישראל, הוא מרן ז"ל בהקדמתו לספר בית יוסף: "ולכן הסכמתי בדעתי כי להיות שלשת עמודי ההוראה אשר בית ישראל נשען עליהם בהוראותיהם, הלא המה הרי"ף והרמב"ם והרא"ש ז"ל, אמרתי אל לבי שבמקום ששנים מהם מסכימים לדעת אחת נפסוק הלכה כמותם, אם